

Г Л А С Н А Р О Д А.

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

„Глас народа“ излази сваке недеље на табаку. — Цена му је на годину 3 фор., на осам месеци 2 фор., на четир месеца 1 фор. аустр. вредн. — Дописи се шиљу уредништву а претплата и огласи администрацији „Гласа народа“ у Нови Сад. — Огласи наплаћују се од ретка оваких слова 5 нов. и 30 новчића за жиг сваки пут.

БРОЈ 6.

У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 11. ФЕБРУАРА 1873.

ГОДИНА III.

ОПШТЕКОРИСНИ ЗАВОДИ И ДРУШТВА.

Под именом опште корисних Завода и друштава има данас мноштво установа, што су људи тога ради смислили и завели, да се народу што боље материјално и морално помогне.

Тако су друштва и заводи за ширење просвете у народу, за списивање и издавање корисних књига и листова, општинске читаонице и књижнице, различите нове школе, као што су повторне и продужне, радионичке, ратарске, воћарске, вртарске, виноградске, сточарске, челарске, свиларске, занатлијске, и школе за женске радове; заводи и друштва за олакшање и улепшање живота, за заједнички набав свега што је потребно за живљење, за настану и окућење, за чистоћу и улепшање места; заводи за тражење рада и заслуге; различите задруге занатлијске и калфене, и задруге за разумно газдовање и унапређење ратарства, виноградарства, воћарства, вртарства, челарства, свиларства, сточарства; завод општинских настуха и бикова, општинских воћњака и расадника, дудара, свилара и предионица; задруге за заједничку израду и продају својих израда, са изложбама и списима награда; заједничко пециво хлеба, сушење воћа, прање рубља, набављање потребних алата и машина; задруге за увођење нових начина привреде, за поправљање и састављање земаља уједно и за пречење њихова раскомадавања; различити заводи и задруге за штедњу, за склапање капитала и давање зајмова без одирања, за осигуриње од ватре и других непогода од помора и других невоља, за међусобно помагање, за гашење пожара; за извод бољих поштенијих млађих, слугу и слушкиња, за исхрану и потпору сиротиње, за лечење болних, за сахрану мртвих, и многи други заводи и задруге, што их данас има у свију народа то више, што је који избраженији, и све више се замишља и заводи.

Те заводе и друштва ево ћемо једно по једно да наводимо, заједно с начинима, како се подижу, не би ли се подизали и у нас, јер нама су још нужнији. С тога смо и заостали иза других, што их немамо, и с тога западамо и пропадамо, а можемо се помоћи, пре и лакше него други, само ако хоћемо.

Описујући ове заводе и задруге обраћамо се поглавито онима, који представљају свест народну, те у којих је руку напредак и срећа народа, ил' пропаст, па на којима је одговорност, а то су прво свештеници и учитељи. Они могу највише помоћи, да се народ отресе од невоље и да буде свестан, напредан, отличан, слободан, богат и све. Учители, а особито свештеници су у оном срећном положају, где имају непрестано прилику поучавати своје људе свему, што је корисно, лепо, племенито. Сваки може своју околину, ако није уважења свог сасвим проиграо, на свако добро склонити, и сваки особито користан завод и друштво завести; и биће зато свакоме вечита и најлепша усмена и благосиљање; а ми ћемо све оне честите и врне свештенике и учитеље бележити, који се око овога заузимали буду, и износићемо их свима на углед, нека још овде по речи пророковој сијају као сунца своје народу.

I. Општинске читаонице.

За образовање млађег нараштаја има сад и код нас готово свуда подигнуте основне школе и дизаће их се све више и боље; а наредбама власти и настојавањем разумнијих људи у општинама ето ће се завести и повторне, ил' продужне школе, да би се оно у основној школи отпочето образоване продужило, раширило и на боље развијало.

Ал има данас завода и начина и за образовање старијих људи, међу којима, прво место заузимљу тако зване местне, ил' општинске читаонице, касине, села рад јавног читања, где се наговореном месту и дане и часе покупе старији људи, па по један ко најбоље уме јасно чита, а други слушају оно читање корисних особито стручних листова и књига, ил' предавања о корисним предметима, па онда се сви о ономе, што је читано ил' предавано слободно разговарају.

Ових јавних читаонница има данас у свесних људи у сваком сеоцу, и где год су заведене, ту се на скоро показао на људима и местима неизмерно велики напредак у сваком погледу.

У предмете за та заједничка јавна читања ил' предавања и разговоре спадају сва она при набра-

јању општекорисних завода и друштава наведена питања о напредовању на дому и у општини, у радњама и занатима, као и сва питања о чувању здравља и живота у људи и стоке.

Читања као и предавања држи се по књигама и листовима, што се заједнички набаве, и то од чланова умољених ил наређених, сви остали слушају, па кад се сврши читање ил предавање, онда сваки своје искуство о ономе читању саопштава, које је по све присутне у толико корисније, у колико је ко у оном питању искуснији.

Тако седећи, слушајући и разговарајући научи олако сваки гомилу корисних знања, што су данас већма него досад потребна и у радњама и разумном држању куће и млађих, и што се данас ишту од свакога отличнога и разумнога човека, и који хоће да буде отличан муж, отац и господар и отличан члан општине и грађанства.

Та читања и предавања уједно су најлепша храна и снажење за срце и душу. Све најплеменитије што има људство скупљено је у књигама. Што су најмудрији и најизврснији од људи умели да ураде, да изговоре, смисле или да осећају, то је исписано у књигама, да сваки оно кад хоће и колико хоће чита и слуша њихове речи, говоре, мисли, као да је с њима, да се користи оном мудрошћу, знањем, искуством, и да се учи чему хоће, кад и докле хоће и колико год пута хоће. —

Тај начин сабирања знања нама је нужнија него другима за то, што мање имамо прилике то другаче научити, чути ил видети; а седа су та и најотличнија забава за све разумне и поносне људе, и који то хоће да буду.

У нас нема још ни у варошима, а у селима ни толико прилике за лепшу забаву; а кад нема лепше, онда се иде на онаку, какве има; те тако многи свестан и поносан човек пође у крчму, тражећи, да се онде и састане и разговори, или да чује шта; па како се онде не седи, без трошења, а трошити се нема на друго, него на пиће и на коцке; тако и он као и други узме да пије и мало по мало научи се и уобичаји, и не може после да остави, свега нешто сврби и копа, док не оде. Ова читалачка села задовоље ту потребу састанка и разговара далеко лепше и корисније, а без икаква трошка, осим оно неколико новчића, што међу собом уговоре, да сваки годишње улаже, да се могу набавити они листови и књиге.

(Свршиће се.)

НАШИМ ГАЗДАМА.

У прошлом броју цењеног листа одговорио сам оним пријатељима који ме питаше о изгледу године на прама времену. Данаске ћу пак да одговорим онима, који ме упиташе, шта ћеју после воде?

Познато је да су удесом природе већином наши крајеви поплавлени и да се на нашем народу водено коло изврзло.

У напред гледајући газда, није посејао земље што му је лане кириш подавио, јер држава скрштеним рукама гледала је како се угарско злато у блату гњави, већ је чекао убоги, шта ће свети Трива рећи? Данаске је време, која земља под водом није, за располагање, те ко да заостане неће, напред му се мора.

На земљама, де марва није потрла трску, рогоз, паш и травуљину, ваља при добром ветру упалити, да земљу очисти и да земљу угреје.

Чисту и опаљену земљу ваља ома узорати, ни плитко ни дубоко, већ у средњу руку; неко је време оставити да се и улежи или промрзне, да дивјаштина у њој утрне.

Ко има, ил може набавити пролетње праве прне репице или риља, најбоље ће чинити да то посеје, јер што добро роди, скупо се плаћа, купаца свагда, а за јагу земљу најзгоднији усев.

Ди је доста руку и близу вода, и кудеља или лан није од шкоче.

Ди је мање ручне снаге, може посејати јарицу и зоб. А ако је мало земље може и кртуљу (кромпир, земљак).

Пролетњи јечам, сочиво, вику (лањик) никако не светујем, јер ће избујкати, полећи, иструнути.

Кукуруз, бундсве, може такође засејати, али позније, јер ће извоћеати па се претргнути, јер у снажној земљи, није мере, ни одсека.

Природа се неда код пролетњи усева у границама држати.

Ди вода још узмагла није, већ доцније усане, може се кукуруз чингантин, проја, елда или муар посејати. Ди чак после дуова, ваља за зимску репицу оставити, тек напрасно никако, јер порез се и на гробље оће.

Оволико о сејању, сада неколико и о радњи.

Орање које није зими узорано, ваља да је дубље, а бразда ситнија, без запињања и оплазина, права и чиста, без поштене гвоздене дрљаче ни једно зрно да се не баци, које доспео може и двапут дрљати, пре жетве, него после, и то и преко и уздуж, побранати такође, а ситније зрно и поваљати, а ко нема ваљка може и овце нагонити, тек угазити свакојако.

Ако јако врене, само се јечам сме опасности, други усев никако, да се неужути, кад друго стане модрити.

Оволико за пролетње усеве.

Емил Чакра.

ДОМАЊИ ЖИВОТ.

На дому нашем најважнији је онај део, у коме проводимо већи део дана и ноћи, стан наш у ком станујемо или боље рећи соба или одаја у којој живимо. С тога и треба да је тај део куће наше нај-

здравији. Жали Бог у нашег народа је соба или одаја јоште доста забатаљена у сваком погледу. Заиђите само зими по сеоским кућама, па ћете видети, како су прозори од собе у којој живи цела породица целу зиму залепљени, као бајаги да не продире зима у собу. У ту собу ти је после натрпано све што може да стане у њу; ту ти је у запећку и квочка са пилићима, ту ти је и буре с купусом; у тој одаји суше се и влажне хаљине, опране кошуље; у тој соби се руча, и спава, а та се соба никад и не ветри као што треба, јер су јој прозори зачепљени, а врата јој воде у кухињу, отуда продире дим и други задах у собу. Таке собе су после легло многим бољетицама.

Крајње би време било, да обратимо више пажње нашим собама и одајама.

Ако хоћемо да нам соба годи здрављу, оно настојмо да су прозори окренути на југ, да може сунце својом благодетном светлошћу упирати у њу, јер сунчева светлост је нужна за наше здравље као насушни хлеб. Наш стан бива да је нездрав:

1. Ако хрђаво лежи. Шкодљиво је ако је кућа ниска, особито ако је на вртој земљи, где се прикупља вода, ако је на мочарном или ђубревитом земљишту, ако је близо каквих баруштина или смрадних и кужних места.

2. Ништа већма не уди здрављу, него ако је соба влажна, а то опет зависи отуда како нам кућа лежи и како је озидана. Јер са влаге станови су хладни и плесниви, па се у њима уплесниви и отрује и ваздух кога предисемо. Не само да нам у важном стану труну сви намештаји, него нас нападају отуд и разне бољетице као: главобоља, запаљење очију, грознице, назеби. И ова наша помодна болест што се зове гука или скрофула највише ниче у влажним становима. Влажан ваздух не прима у се влаге те с тога смета испаравању нашега тела, а тиме ремети опток крви, те из тога ничу сваковрсни назеби. Даље у влажном ваздуху нема толико кислика колико нам треба за дисање, с тога се онако хрђаво осећамо у влажном собњем зраку. А што се тај влажни ваздух већма угреје, то је шкодљивији по наше здравље.

За ових задњих неколико година, које са великих виша, које што је вода избризгала из земље, овлажиле су нам се многе куће и сваки који је допао те невоље, треба да се постара да је колко толко смањи.

Влажну собу треба редовно ветрити. Најбоље се ветри јутром или по подне од 3 — 4 сахата. Реко смо да многи у нас не ветре своје собе зими, да не би испустили и топлоту из собе. Али баш се зими највише кува, пере и суши по собама, отуд се купи много паре у собама те и та пара влажи собе. Стога треба зими двапут више ветрити него у лето. Варају се они који мисле, да кад се соба ветри, да је треба више и већма ложити. Је ли ваздух у соби чист и сув, то ће се много лакше угрејати него влажан, а све да је и тако, зар да рад једне цепанице дрва или

корпе сламе долази здравље читаве породице на коцку?

Умалићемо влагу у нашим собама и тиме, ако често перемо, отиремо, и сушимо дуварове, прозоре и врата, јер ћемо тиме затрти плесањ и бућу. Има нека врста гљиве што радо расте испод патоса и по дуваровима. Ко примети ту гљиву, нека је маже витријолом и катраном, али пре свега је баш тога ради при зидању нових кућа врло добро, ако се собе прво посу сухим песком или пепелом, угљеном па се истом онда патошу. За патос ваља узети исушене даске, а дуварови се крече и с поља и изнутра тек онда, кад су већ сасвим суви.

Многи суше своје влажне собе и тиме што пале у њима ватру сламом а отворе прозоре, или међу у собе сумпорске киселине у отвореним судовима. Још ћемо препоручити, да се с поља уз зидове саде лоза чардаклија и бршљан, јер сисају влагу из дуварова па тиме суше собе, а лепо их је и видети у њиховом зеленилу и цвету.

Ми сами множимо влагу у својим собама ако у њима кувамо, перемо, сушимо влажно дрво и кошуље. Жали Бог многи се ти послови раде у соби, али ко год има више него једну собу, треба да се остави тих послова у оној соби у којој пребива и дању и ноћу.

У влажним собама не ваља наслањати намештај, кревете, долапе, орманове и канабета уз дувар, исто тако ваља често загледати у долапе и уклањати оно што је обућавило и оплеснивило.

Ми ваља и где нема влаге врло да пазимо на ваздух у нашим собама. Као што нам свежи ваздух у пољу чисто надимље груди и снажи плуће, тако нас тежак и загушљив зрак у соби трује и гуши. Ваздух се тај квари од дима, од јаке задаје (н. пр. од загорелог јела, млека, масти и т. д.). Од свију кадова не вреди ни један толико, колико кад успемо доброг винског сирћета на усијано гвожђе или кад кадимо већом.

И топлота у собама утиче на здравље. По нас је најздравије ако су нам собе умерено топле н. пр. 12 — 15° по реомировом топломеру. Жали Бог мало ко пази на то, него се пећи зајаре да је топло као у паџу, а је ли ваздух у соби још и влажан, онда је болест готова. —

„Један дан — причаше ми један барањски свешеник — долети ми у собу с куњавом жена једнога мога парохијана. „Ајдете, вели попо, хоће Бајо да умре, да му читате велику молитву да не би жалосници умрло здрав читав чоек.“ Попаднем требник и петрахиљ па хајд Баји. Кад ја тамо умал не сам пао кад сам ушао у собу. Соба врућа као пакао, пуна задаха, ваздух у њојзи сав кисео, а мој ти Бајо лежи у кревету а на њему три тавана душека, Ђилимова. Пуше Бајо испод њих као оцак у лађе. Уз Бајин кревет још по неколко креветаца а уз њих наћве, буре с купусом, у запећку се мачка омацила, под креветом квоче квочка. Соба пуна жена и људи па дворе Бају. Ја ти изјавим да Баји не ће бити

ништа, само ако ме послушају што ћу рећи. Истерам све живо напоље, утрпам Бају, отворим тестом залепљене прозоре, проветрим собу, изиштем од газдарнице оритае, усијам га на ватри и поспем га добром винским сирћетом. Кад сам све то урадио а ја скинем душеке с Баје па да би угодно његовом и његове својте хришћанском чувству читам молитву а по молитви запретим свима најстрожије да ван жена што ће дворити Бају, не ноћива нико више у тој одаји, да се сваки дан соба ветри и сирћетом окади, да се Бајо покрива само једним душеком. Већ са мога тамо бављења лануло је Баји — четврти дан видео сам га већ где хода по пољу“.

У ниским собама не може ваздух бити свеж и чист. Собе су ниске ако несу више од 7 — 8 стопа, ту се топлота и испарења сваке врсте пењу у вис а људи што живе у тој соби допиру главом у тај нечисти и топли вис, те удишу ту тај покварени ваздух. С тога треба да су собе најмање два или два и пол хвата високе. Варају се они који мисле, да се ниске собе брзо греју и да је ту добро — далеко је ту од добра, јер ту нам је горњи део тела у топлим а ноге су нам у хладном зраку а зна се да је онда добро, кад су нам ноге утопљене а глава кад није утопљена.

Како ће ко наместити своју собу, то зависи од његове кесе. Сваки ваља да има у њојзи бар стол, столице долап и кревет, о дувару добар сахат, свога свеца и ликове наших првих људи и јунака. На прозорима треба свака домаћица да има засторе а и по неки лонац цвећа, здравља и уреса ради.

ПРВА ЗНАЊА О РАЗУМНОМ ГАЗДОВАЊУ.

(Продужење.)

Остале су још ове 4 стихије за претрес: кречевина, луговина, солина и гвозђе, па онда, да се пређе на друга познатија и занимљивија питања од ових првих знања.

Кречевина је поглавито твориво креча, који је врло важно градиво биља и животиње.

Стихије ове нема у природи чисте, јер одмах се споји с кисеоником, па онда с киселинама, особито са угљеном киселином, и буде мермер креда и кречни камен, којих има силно на земљи.

Палењем кречна камена тера се иза њ угљена киселина, те буде жив, или печен креч. Тај је креч тако једак, да прогори кожу, и хаљину, ако на њих мокре падне, ил мокар.

Жив креч и вода тако се жестоко спајају и у томе толико топлоте издају, да се загрију, па вода узавре, и пуши се, као на најјачој ватри, а креч у тој кува се и кока, да све пуца и пршти. Тако се гаси креч.

Загашен креч, кад се замеси с песком и водом буде видарски вар, малтер, којим се лени камење, као оно тутгалом дрво и стврднуто држи се камен за камен тврђе од камена.

Кад се том вару дода сиге, или печене иловаче, каје, то буде водени видарски вар, хидраулички креч, који у води стврдне, и држи у води камен за камен тврђе него онај на пољу.

Креча има на земљи врло много, не само пуна брда и планине, него и у земљи свуда, да и у свакој води, особито бунарској и изворској, и што га у којој више има, тиме је вода тврђа, те незгоднија за кување јела и за пиће, а и за прање кошуља, јер неће сапун да се у њој сапуни. Кувањем воде истера се угљена киселина из креча, и излучи се креч на дно воде као бео прах, а вода остане чиста и мека, те згоднија за јело, пиће и прање.

Креча има много у биљу. То се види на пепелу од биља, и што га у ком пепелу више има, знак је, да је креч том биљу потребнији за храну и рађање.

Креча требају сви расади и усеви, а особито варива, винова лоза, детелина, дуван. Отуда ови на кречној земљи или уз кречно ђубре најбоље напредују. Највише креча треба лан и само је то узрок, што неће на свакој земљи да роди, јер не наводи довољно креча.

Креч има то, да упија силну топлоту; с тога је кречна земља најтоплија и за напредовање оних биља што много топлоте требају врло важна.

Он упија и киселине много; с тога се њим посиљу мочарне земље, и тим убија у мочару киселина, која не да усеву да напредује.

Још је креч користан и тим, што и сам, а особито с угљеном киселином учини, да се ђубре лепина и изметине од животиње пре растворе, те пре послуже биљу за храну.

Кад се споји креч с гушљиковом киселином буде обична бела салитра, што неки каже шалитра, а то је она бела прашина, што се као неки цвет од соли нахвата на дуваровима од коњушница и кошара, на изодима и ђубриштима, или, где шта трухне, што има гушљика и креча.

За салитру зна се, да на ватри праска, с тога се узимље за прављење барута. Она се у води разиђе, и с тога је, а особито са онога многог гушљика свог врло важна храна биљу и врло снажно гнојиво земљи за усеве и расаде.

Салитре има у свакој земљи, али како је вода раствара, тако је и сноси све дубље; за то је дубље орање пробитачно, јер се више тога и другог материјала изнесе на вис, биљу за храну.

Кад се споји креч са сумпор-киселином буде садар, гипс, овај је познат као најбоље пролетно гнојиво и храна свима врстима детелине.

Гипс спаја се и са нишадорином, (амонијаком) отуда веште газде, гипсом где га јевтино имају посиљу ђубре дотле, док се осећа задаха и тако се сачува нишадорина.

Креч спојен са фосфор киселином, главно је градиво костију. У 1240 ова костију има 350 креча и 890 фосфора, и то: 600 кисеоника, 392 фосфора, 250 кречевине.

Тога фосфор креча има особито много у свакој мокраћи. Па како је тај креч главно твориво у зрну шеничном, то је пиштавина као и смрвљење, самлевене ил живим кречем и другаче растворене кости најважније гвојиво за шеницу. —

Луговина (калиум) главно је твориво луга, пепела од биља и дрва. Више од пола пепела стоји одо те стихије. По томе се види, да је то још важнија храна биљу и једна од најважнијих стихија за гнојење земље, особито за варива, шеницу, винову лозу, репе, кртолу, купус, детелину, лан и друге, које на тај пепео највећма напредују.

Луговине има у многим камену и стени, особито (граниту) љуцу, пољском спату и другом те с тога то је камење најважније гвојиво за њиве, вртове и виноград.

Ни ове стихије нема у природи чисте; јер одмах се споји с кисеоником, па онда с киселинама, особито са угљеном киселином; тако је спојена и у томе лужном пепелу.

Кад се тај пепео баца у врелу воду, оно се лужне соли иза њ одмах у води разиђу, а друге неће; тако се излучи и начини лужни цеђ. Овај има то, да споји маст и воду, које другаче ни пошто неће; да се споје. Тако се начини сапун. Сапун се још радије спаја с машћу, те помешан с прљавим кошуљама у води кошуље очисти, опере, и то привуче на се ону маст с кошуља и на њу прилепљен прах. Кошуље могу се опрати и без сапуна, самим голим цеђем, лужењем и то већма него сапуном, јер луг, цеђ, сву маст с прљавих кошуља привуче себи, али и изеде кошуље, јер, кувањем луга, исто као и палењем креча истера се иза њ угљена киселина и остане чист луг, који је врло љут, као што то веште газдарице добро знају, те пазе, да цеђ не буде прелут, а невеште изеду своје кошуље лужећи их љутим цеђем.

Кад се подржи луг на ватри истера се иза њ и кисеоник и остане чиста луговина која је тако љута, да већма него кречевина прогори све, на што падне и бачена у воду још жешће него кречевина, вукући из воде кисеоник на се, у води запали се и гори, као дрво на ватри.

Кад се споји луговина са гушљиковом киселином буде лужна салитра. Ова је још боља храна биљу, него кречна својим стихијама, и тим, што се лакше у води разиђе, те лакше је биље сиса и њом се храни. —

Солина је главна стихија у пепелу особито оних биља, што храсте у морској води, и отуда се под именом варка или бариле исто онако вари и вади, као што се вади луговина из пепела од биља и дрва са сува.

Ни ове стихије нема чисте у природи, јер одмах се споји с кисеоником, а после са киселинама. Највише је има спојене са угљеном киселином под именом сланике, солајке, (то је сода, шикшов), што се узимље на место луга за прављење сапуна, који се разликује од лужног сапуна тим, што је тврђи, блажи, и не једе кошуље као онај.

Сланика има то, да бачена у воду начини је меким, те онда лако кува варива и боље пере рубље. Исто тако бачена у млеко или у јело, које почне да ускисава, поврати га, и предржи на сласти. Она поправи и желудац, ако иза њ досађује киселина.

Сланике има помало у сваком биљу, особито у кукурузу и елди, и добра је за гнојење земље на усеве. Ње има и у свакој земљи помало, а има је на мести врло много. Са ње је чувен предео око Дебрецина и Сегедина, где свуда пољем избија из земље, као оно салитра на кошушницама, и навуче се као нека навлака од брашна. Са ње је лековито језеро Палић код Суботице у Бачкој а бара Русанда код Меленаца у Банату. Сва та сланика је још од онога биља, кад је цео овај предео стајао под морем.

Солина спојена с гушљиковом киселином буде содна ил жута салитра, која је такође врло важна за ђубрење и данас је силно довлаче чак из Америке за гнојење њива у Европи.

Солине има спојено с фосфор киселином много у мокраћи, и ова је с фосфор кречем највреднији материјал у пиштавини за гвојиво земље на шеницу.

Солина је још и главно твориво наше обичне трпеске соли, која је такође ваљано гвојиво за сва биља. И ове соли има у свакој земљи по мало, а на мести има је пуне планине, каменита со, па ту је има и у изворима, сланачама, што је вода текући преко те камените соли, спира. Соли ове има и у морској води, и отуда се вади сушењем.

Гвожђе је најобичнија и најкориснија од све руде, и има је и на земљи највише и највећма распрострањено. То је и једина руда, што није шкродљива биљу ни животињи, јер је има у њима, и служи им за храну, наравно у врло малој количини. Највише гвожђа има међу биљама у вариву, а у животиње у крви и месу, одо тога се и црвене.

Чиста гвожђа у природи је врло мало, јер се одмах за њ хвата кисеоник и једе га, те буде онај ситан риђ прах, рђа, што све дубље улази у гвожђе, док га кроз не прорије. Али само тако и може да се разиђе гвожђе у води, и да послужи биљу за храну. Те гвоздене рђе има у свакој земљи. Од ње се црвени цигља и цреп; што је више има, то је земља црвенија, а дегде шаренија.

Гвожђе се спаја са сваком киселином. Спојено са угљеном и сумпор-киселином, то је оно различито камење и руда, од које се палењем и топлењем вади чисто гвожђе, и добије се од првог растопа сирово гвожђе, које врло је крто и кршно, јер има много угљене

киселине, те мора да се претана и да кује, да се истера угљена киселина иза њ, и онда буде оно чисто и витео ковачко гвожђе. —

Осим ових стихија има још у свакој доброј усевајској земљи помало горчице (магнезије) и велзина (мангана) који се налази и у пепелу од свију расада и усева. Горчица је сила налик на греч и стоји уза њ, а манган је сила налик на гвожђе, и налази се свуда уз гвожђе. —

То су све стихије из којих су састављена сва биља и животиње и сва њихова градива, и као што је оно мноштво речи од свију на земљи народа и њихових језика састављено само из оно 30 гласова, и све књиге само из ово 30 писмених знакова, или она безкрајност бројева из оно 10 бројних знакова, тако је из то 14 стихија састављено све то готово не заумљиво мноштво биља и животиње и сва различност њихових створова. За то нека ником не буде тешко проучити то мало стихија, зарад прегледа тако широкога поља од створења биља и животиње.

БЕЛЕШКЕ О СВАЧЕМУ.

12. **О прозебу винограда.** Познато је, да виноград озебу с пролећа, зором, пре но што ће сунце, да се роди. То се спречи овим: насаде се свуда око винограда мале гомилице влажна ђубрета, па се у зору, а у оне дане, кад је највише страх, да ће прозепсти западе и то од оне стране, од куд хладна струја бије, да носи дим на виноград. Највише дима начини се од мокра ђубрета, мокре сламе ил мокра корова. Ово ваља да чине договорно сви суседи виноградом, па је сигурније и мање кошта. А даље пази се, да се на они мести, где већма мразеви наваљују, насађује лоза позна, а не рана; да се виноград позније одгрне и копа и реже. Данас већ умеју људи, да отму и онај виноград, који мраз ухвати, а то је поливајући га пре сунца непрестано хладном водом, као и друге расаде, кад мраз ухвати. А воде је данас поред американских бунара и цеви, које се могу пружати колико ко хоће, лако имати, где год хоће и колико год хоће.

13. **Шишање воћана.** Славни немачки воћар **Dr. Ed. Lucas** препоручује, да се шишање дрва не предузима с пролећа, него месеца јула и августа, и вели, да је ово по воћке и њихов род и плод далеко пробитачније, о чему се он уверио искуством од много година а на његову реч можемо се ослонити.

14. **Сврака.** Сви економи вичу данас на ову ерадљивицу, да је треба тући и ни пошто близу станова не трпети. Лупеж овај, не само, да гомилу пилића, ћурића, гушчића и пачићи однесе, него далеко већу гомилу ситне тице истреби, и сила већу штету начини. Колико ту корисну ситну тицу подави хвата-

јући је на гњездима, па давећи, јаја лупајући и пијући, још више је расплаши тако, да сва без трага утече из оног предела, где се ова лупешка тица на-коти; а са разбегањем ситне тице одмах навали гусеница и буба, те грдно штету начини воћу и расадима и усевима. С тога се позивају сви, особито ловци, да на овога лупежа мотре, и где год кога опазе, да пожуре потући и истребити га у својој околини.

15. **Појење музара крива и млеко.** Опазило се да крива, чим засуши одмах за $\frac{1}{2}$ до $\frac{3}{4}$ мање воде пије, него док се музе. Ма којом храном да се хране музаре криве, увек оне највише млека дају, које највише воде пију, а најмање млека дају које најмање пију. Сваки зна, да криве у јесен, чим пређу с влажне хране, са паше на суву храну у штали, одмах за 25% мање млека дају. Дражењем дакле на ниће добије се млека више, али је и воденије.

16. **Сунцокрет** је једна од најблагодословенијих биљака. Расти на свакој земљи и на сваком месту, не треба никаква неговања, украси свако место где је, а врло је користан. Његов је лист врло добра храна стоци, особито криви музари. Исто тако је добра храна његов струк особито исецан и навашен. Његову жицу вештаци преузму и ткају у свилу. Од његова цвета прави чела гомилу меда. Од његовог семена цеди се најлепше трпеско уље, које је и за сликарске боје врло добро, и праве се лепи господски сапуни. То уље је за јело боље него маслинско; а брашно, што остане иза оцеђена уља врло је питаво, и помешано са шеничним, даје најслађи хлеб. Још је зрно то врло добра храна за живину, ко живину гоји, нека сваки дан по неко зрно да. Сунцокрет је код онога у економији најпрактичнијег народа китајскога тако уважен, да се сваке године у стотинама хиљада цената семена посади.

17. **Кокос и ношење јаја.** Испитивањем нашло се, да кокос у свом семењаку, јајињаку, има до 600 заметака јајњих, Одо тога снесе прве године 20, друге 120, треће 125, четврте 114, а после сваке године по 20 мање. Ко дакле храни кокоши рад јаја, нека не држи ни једне више од 4 године. Ако која кокош већ друге године рђаво носи, ваља је заклати. А на даље зависи ношење јаја и од врсте кокоши и од хране. Најбоље носи капорка и ситна кокош. Врло добра је храна ертола помешана с овсем ил елдом. На јечам расквоца се и хоће да лежи на јаји. Главно је давати живини што више и чешће преко дан скорашње воде и врло пазити на ово.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

— Прошле недеље ударило је време изненада у зимско руво. Испочетка се још нешто преомишљало кишом и лаваницом а за њим мраз, местимце било је 5° испод нуле и Дунавом појаше многе санте, тако да таман поју пароброди трипута не-

дељно, моралоше пречекати ако не и сасвим престати. Економи се отуд надају повољном упливу по усева, јер су исти тако снажни, да ако не буде превеликог мрза, тешко да ће им овај нахулити. Вода је испрва у Дунаву надолавила али је почела горе опет да опада.

Житна радња није ни прошле недеље оживела на извањским пијацама. Енглеске пијаце слабо раде, у Француској су остале исте цене, у Холанду су попустиле, у Немачкој је радња мање жива.

На пештанској пијаци неможе да се развије радња, јер се мало нуди. Млинари су обично куповали али са слабе понуде плаћали су са 5—10 нов. скупље него пређе. Са мрза мислило се да ће се боље довозити па су се и купци нешто уздржавали. Прометнуто је до 80,000 цената. Цене су 3. (15.) фебруара стојале овако: жито од 86 *ℓ*. по 7 ф. 45—60 н., од 85 *ℓ*. 7 ф. 30—45 н., 84 *ℓ*. 6 ф. 90—7 ф. 5 н. 83 *ℓ*. 7 ф. 15—25 н., 82 *ℓ*. 7 форинти 5—15 н., 81 *ℓ*. 6 ф. 90—7 ф. 5 н. Све по цолценти и за готово. Узанс жито за пролеће плаћано је по 7 ф. 10 н. а стало је на 7 ф. 5 н. Узанс за октобар-новембар више је нуђено по што је куповано, јесењи узанс остао је на 5 ф. 62½—65 н. У ражи је био слаб промет, ценом од 3 ф. 95—4 ф. 5 н. по 80 *ℓ*. Јечма је продато средње робе неколико хиљада меца по 2 ф. 65—90 н. пиварска по 2 ф. 75—3 ф. за рану 2 ф. 50—65 н. 72 *ℓ*. Зоб је купована за потрошак и радо је плаћана по 1 ф. 70—80 н. по 50 *ℓ*. прометнуто је до 10,000 меца. За лиферовање на пролеће плаћана је бачка по 1 ф. 56½. У новој зоби за на јесен закључено је нешто по 1 ф. 59—60 н. За кукуруз је живо распитивано, банатски је био 3 ф. 65—70 н. а пештански по 3 ф. 55—65 н. по цолценти. На лиферовање за мај—јуни 3 ф. 61 н.

Вуне је прометнуто ове недеље до 600 ц. за рачун Немачке. Продато је најме 200 ц. бачке једностриге по 85—86 ф., и 400 ц. банатске цигаје по 78 ф.

Из Штајнбрука су свиње живо извожене за Немачку, цена се држи. Цене су: свињама из провинције 27—28 н. сортираним угарским и србијан. 27½—28½ стаклама 28½ експорт 27—29½—30 н. Дотерано је из горње Угарске 5270 к., из Ердеља 1460 к., из Србије 710 к. из Влашке 550 к., са села 160 к. северном жељезницом 570 ком. свега дакле 8720 ком. отерано је пак на разне стране 10,790 ком., остало је још на месту 54,530 ком. од којих је 18,270 у оборима акционог друштва.

Меда је ове недеље продато 50 цен. славонског по 18¼ ф. влашког транзито за Галицију са 13% таре по 16—16½ фор. За банатски је исекато 20½—21 фор.

Босански шљива у бурадма отишло је неколико стотина цената по 11 ф. Пекмез од шљива пролазио по 13—14 ф. У сировим кожама слаба је радња. Продато је 100 немачких воловских кожа по 78 *ℓ*. по центи. 200—300 угарских крављих кожа старом ценом. Особито се траже телеће коже. —

Лој је слабо пролазио по 29—30 ф.

Ш О Д Л И С Т А К.

Песма старог српског мача. *)

Ево мене увек вака	Та мноме су српско име
Од давни давнина.	И душманском крви
Сачувала ме мишца јака	Записали јуначине,
Од јунака за јунака,	Твоји претци први, —
Од Србина за Србина —	Записали да кроз тмине
Од оца за сина.	Још и данас сине.
Ја сам био луч слободе	Ја сам био чист уза те
Кроз толике таме,	Кроз толике таме, —
Не дај, Србе, не дај, роде,	Не дај, Србе, не дај, брате,
Ни сад рђи на ме!	Ни сад рђи на ме!

*) Из књиге „Све дојакошње песме Змај Јована Јовановића I оригиналне. У Н. Саду у народној штампарији стоји 80 нов.

Кад је Србин срцем наго
Ја сам му помаго,
Бранећ' своје свете даре,
Дом, слободу и олтаре
Кликто ми је: Удри јаче,
Нек се унук мој заплаче
Кад спомене старе!
Вијо сам се од старине
Уз делије саме, —
Не дај, Србе, србски сине,
Ни ти рђи на ме!

Само јунак зна да живи,
Мушком срцу свет се диви;
То ме учи старо доба —
Ох дивна су дела њина!...
Пуштај ме на душманина!...
Умем бити крст вр гроба,
Ал не могу гледат' роба —

А јуначка сина.
Ја сам чуво твоје славе,
Да ти не потаме, —
Не дај ни ти, док ти главе,
Не дај рђи на ме!

Ево мене, мача стара,
Камо мишце, камо жара?
Ево пропаст прети.
Сузом твојом врази с' диче...
Ој Србине, ој јадниче,
Већ ти сабља сама виче:
Скочи и ти па се свети —
Живет' ил умрети!
Ја сам био луч слободе
Кроз толике таме —
Не дај, Србе, не дај, роде,
Ни сад рђи на ме.

Јов. Јовановић.

КАО ШТО ЧЕСТО БИВА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГ ЖИВОТА.

од С. В. Поповића.

(Настављено.)

Сутра дан није могла госпођа Стана већ да дочека своју нећаку да устане. Господар Макса је већ увелико дошао био с пијаце и донео је већ све новости а најме су му нагазивали, какав је утисак учинио Јелкин долазак. Госпођа Стана се прво плашила да јој нећаки није, што зло, али пошто је већ трипут улазила на прстима у њезину собу умирила се, јер је видела, да спава као окупана. Преписала је то умору с пута, јер није хтела у себи да призна да је то бечка навика.

Мало јој је чудно било, кад је видла да Јелка нит уме сама да се обуче нит очешља а није могла да се надиви сидесији њених хаљина, којима није знала ни употребу.

Добра госпођа Стана увртила је себи у главу да Јелка истом сада треба да учи оно, што се у школи није могла научити, а то је како се држи кућа и како се најбоље врше сви домаћи послови и већ је унапред уживала како ће у Јелци имати вредну и послушну ученицу.

„Јелка ћери моја — пре свега би требало да одемо твом покојном оцу на гроб да се помолимо Богу и да захвалимо што си здрава и мирно опет приспела на своје огњиште. —

— Слатка тетице ја немогу да идем тако далеко пешке јер ћу покварити моју нову роза хаљину. —

— А ти обуци ћерко какву стару хаљину, јер у нас није обичај да се иде на гробље на колима ни зими а камо ли лети. —

Али госпођа Стана није имала снаге да при овом првом кораку одржи свој ауторитет — били су на гробљу али с колима и Јелка је употребила ту прилику да парадира у својој роза хаљини. —

Пошто је Јелка била и на гробљу и прве недеље у цркви мислила је госпођа Стана да је већ довољно одморена од свога пута, па да би већ могла полако улазити у домаћи посао, јер ко зна кад ће јој се срећа јавити а г. Стана је мислила, да је то свети дуг, кога она мора да одужи покојној Јелкиној матери.

— Јелка ћери моја, ја сам теби сад уместо твоје покојне матери, а матери ти је била газдарица да би јој требало пара тражити. Отац те је дао да научиш све што ти треба за твоје воспитаније, али ћери моја у Бечу је други свет а у нас је други, зато сам рада да ти научиш све што по нашем обичају треба да зна добра кућаница, ја ћу ти показати све и сва а даћу ти да водиш целу кућу, па кад ти дође суђени, да после не кажеш да те тетка није упутила као што треба. —

— Слатка тетка ја сам се у Бечу доста мучила и учила па сам сад рада, што ћу код вас да проживим ко велика девојка. Ја све знам из књиге што ми треба, а што не знам научићете ме тетка на зиму а овога лета хоћу да се упознам с мојим другарицама па да проживим весело и задовољно. А ја се никако нећу удавати.

— Е нећеш да синко, кад дође суђени не пита се хоћеш ли нећеш ли, него мораш. —

И тако осташе теткени планови до на зиму.

Преко лета упознала се Јелка са полак вароши. При шетњама и мајалесима била је прва особа, сваки се удварач отимао да разговара, да игра с њоме.

Господин Ћира Зуквић био је блажен, кад је могао по читаве сате да дивани с њом о бечким красотама. — Та он је био некад као трговачки помоћник у Бечу у кондицији — наравно да се издавао да је био практикант код суда, јер се стидео своје прошлости. — Он је курисао Јелки на живот и на смрт и надао се да је већ придобио половину срца њенога — а што је јесен ближе долазила, то је Зуквић све више наваливао са својим љубавним изјавама.

Др. Милош је ређе долазио у кућу г. Максе. Изговарао се многим, послом али кадгод је дошао остао је читаве сахате. Јелка га је задиркивала што је увек тако озбиљан и суморан, а Милош је иза свакога разговора бивао све то озбиљнији, све то суморнији. У души је својој осећао да га нека недољива сила вуче младој девојци али му је хладан разум говорио, да се пути њиховог живота прекрштају и разлазе. Јелка је гинула за насладама и уживањима света, њојзи је спољни блесак и сјајност у великом и отменом свету била срећа живота а Милош је од природе своје научен да се одриче, да прегореваша, а као лекар знао је шта вреди тај сјај и блесак па је тражио узор живота на противној страни. —

(Наставиће се.)

Р А З Н О.

„Грба Лаза.“ У Пешти је умро 31 јануара чувени карташ Лазар Урошевић названи Грба Лаза кога је познавала готово сва Европа особито Србија, Румунска, Угарска и немачка купатила. Лаза је родом земунца, трговачки син. За оца му веле да је године 1839-42 из ерарски магацина додавао оружје у Србију те је био још са некима официрима осуђен да робује у Варадину а имање му је узаптила држава. Кад је Лаза тако преко ноћ изгубио очево имање, крпарио је ко сиромачовек са сто послова по дољем свету, тргујући напоследку житом и свињама. После се ода на картање и био је у томе тако страстан, да је и сам говорио, да би му то била смрт кад би се оставио кеца. Ако је слободно упоредити га са осталим јунацима — а он је био јунак свога доба — то је, као што је Епанионда пад као Мантинеје, Обилић погинуо на Косову и Лаза пао на кецу у гостионици код „Палатина“ у Пешти. Он је са картања био час богат пребогат, час пак убоги сиромач. Картао се ноћу и веле даје знао „све библије“ у прсте. Иначе је био добар нишанџија, и ваљан Србин и душеван човек. Кад год је могао помагао је сиротињи, много је чинио и црквама купујући им звона, одежде и чираке. У својој тестаменти сетио се родбине, сиротиње и наших народних завода. Веле да је неколико пута мењао тестаменат према имању своме. Ако је умро у добитку, биће добро за све његове опорукке. Један његов пријатељ причао нам је, да је покојник у последне време врло марљиво диктовао стотине табака његовог „житија“ и да је у томе описао и изнео на видик многе карташке переплутке а он као стручњак знао их је на хиљаде. Ту књигу своју оглашавао је у новинама а писао ју је тога ради, да одврати своју браћу Србе да непоћу за „кецољубијем“, јер од карте и ината нема горег заната. Пештанске новине јављају да га једно гроба отпратила „међународна дружина“ у којој је било и Срба и Мађара и Немаца и Француза. Са доброг срца и родољубивих тежња његових, бацимо у заборав његову несретну страст и реци мо му: Бог да га прости!

О Д Ј Е Ц И.

* Због неког сукоба између београдске полиције и аустријског финансија забранила је угарска влада путничким лађама да и даље пристају у Београду.

* Министар Тиса поднео је предлог на угарском сабору да се гради железница Земун-Пешта-Беч што ћећи преко Новог Сада и железница Земун-Митровица-Градишка-Огулин и Осек-Градишка.

* У Кикинду је дошао краљевски комесар барон Мајтењија веле да на лицу места извиди ствар о „либерландским земљама“ али се одмах други дан вратио опет у Пешту а отуд у Н. Сад.

* Администратор владина Груић повратио је опет маипривремено, професора Савковића и Обркнежевића у своја права као професоре Новосадске гимназије.

* Из Београда пишу да није истина да је прва српска банка обуставила своја плаћања.

* За Жупана Кушевића веле да је дао оставку и да ће на његово место доћи Александар Парчетић.

* У Шпанској је краљ Амадео захвалио се на престолу и оставио је земљу а шпанска скупштина прогласила је републику. Кад је та скупштина бирала нову земаљску владу изабран је и нашем свету са својих дивних беседа познати слободњак Емилио Настелар једногласно за министра спољних послова. Земља је мирна.

* Угарски сабор дозволио је мађарском народном позоришту у Пешти 59.000 форинти припомоћи из земаљских новаца. По томе би требало да добије саразмерну земаљску припомоћ и српско и романско позориште.